

מקרבות המלחמה השתמט, אך לקרבות ציבוריים הוא אץ - תמיד לצד החזק המוציא לעז מן, הארץ"

הספר, בעל-המלאכה המבקש להיות בורגני זעיר — כל אלה זכו לטיפול שבועי קטלני מצד שירותי, אשר שפך עליהם קילוחים של חומצה גפריתנית. לא רק את חשבונו עם החברה עשה סבת בסליטונים אלה, אלא גם חשבונות פרוזאיים יותר. הם גילו תכונה שליוחמה את סבת ברוב כתיבתו: חוסר-היכולת הנמור להפריד בין טרוניותיו ושאיפותיו האישיות ביותר, לבין תפקידו הציבורי והמוסרי כעיתונאי המשרת את הכלל לפי מיטב מצפוננו.

כך, למשל, כתב סיפור על החבר קיצוצקי, עסקן מרכז הקואופרציה, שעור, בין השאר, לסלק "אנשי אופוזיציה" מקואופרטיב-התובלה "שא משא". הוא תיאר את קיצוצקי האומלל כרוחף-בצע, מקבל שוחד, גוזל את החלב מפי תינוק חולה.

כך נאלץ אביו של סבת, דוב טבצניק, לנטוש את הקואופרטיב לתובלה שלב. בגלל מריבות אישיות. אחד האנשים שעוררו את תמורתו היה איש מרכז-הקואופרציה, יוסף קיציס.

★ ★ ★

התערבות על 10 לירות

לא היתה זאת הפעם היחידה בה השפיע אבא טבצניק, שהפך בינתיים לאחד ממנהלי הסכנות היהודית, על הקן של מערכת הארץ. מעשה שהיה, כך היה, פותח מכתב שנכתב לאחר מכן למערכת הארץ. "מר סבת בא באחד הערים למשרדו של מר אפרים אילין בתל-אביב, ובפיו הטענה כי קייזר-פרייזר מכרה לסוכנות היהודית שלוש מכוניות גיפ ללא צביעה.

"מר אילין הכחיש זאת בו במקום, והסכים להתערב על כך עם מר סבת. (היתה זאת התערבות של 10 אלפים לירות מצד אילין נגד עשר לירות מצד סבת.) הטענה נבדקה, וטופו של סיפור שמר סבת הפסיד עשר לירות. עדיין לא ברור אם מסי-ההכנסה יכיר בכך כשהוא מטהרית."

עשר לירות אלה עדיין תלויות כיום במסגרת במשרדו של אילין, כמזכרת. אולם לא היה צורך במזכרת כזאת. סבת נתן לאילין סיבה יותר טובה לזכור את הפרשה. כי עשר הלירות כאבו לטבת. הוא החליט לפרוק את קייזר-פרייזר דפיקה ניצחת, ביותר מכלל לירות. הוא כתב נגד קייזר-פרייזר סידרת מאמרים שהערישה את הארץ. התמונה שנתקבלה ממנה היתה כי זוהי פירמה רמאית, בלתי-יעילה, שקרית ובזבזנית, המוציאה לשוק סחורה פגומה במחיר מופקע.

הליכוח על כדאיותו של מפעל קייזר-פרייזר למשך הארץ היה ויהיה. אולם מאמריו של שבתי סבת היו משהו אחר לגמרי: כתב-השמצה שבלטה בו הנקמות האישית — ועל כן הפריעו הליכוח ענייני. קבע לאחר מכן היועץ הכלכלי של משרד-התחבורה, יעקוב מליס, שבדק את האשמות סבת:

"אחדות העובדות (של סבת) אינן מדויקות. עובדות אחדות הוא מתעלם מהן. פגמים שהוא מונה ... יש וישונו מזמן. חישובי הכדאיות ... לא-שלמים ולקויים. המסקנות לא מוצגות בטוב פנים. מאחר שהן נשענות על ידיעות לא מלאות, לא מעודכנות ועל הערכות מוטעות והתעלמות מגורמים ..."

בפרשה זו כבר היו כל הסממנים האופייניים למיבצע סבתי: הפרכת העובדות על-ידי מוסד ממלכתי, וסירוב הארץ לפרסם תשובה מלאה של המותקף. כאשר נאות הארץ לבסוף לפרסם את דברי קייזר-פרייזר, מחק מתוכם בקפדנות כל המשפטים שנגעו לשיטת-עבודתו של שבתי סבת — כולל הקטע שצוטט לעיל. קייזר-פרייזר ביטל את כשפט הדיבה שהגיש נגד הארץ. אחרי שהעתון הבטיח להפסיק כל מסע השמצות מצד סבת.

באות לא נסתים הענין. קרה דבר מוזר, ואולי חסר תקדים: נסתר שמישהו מעוניין במאמרי סבת מבחינה מסחרית. יבואני המכונית הזמינו ברוס הארץ חוברת מהודרת, מורכבת ממאמרי סבת, הפיצו אותה בחוגים המעוניינים, בחתימת סבת, בצירוף המלצת. סבת עצמו דאג להפגין את יחסו האוהד ליבואני המכוניות. באותה תקופה החל נוהג במכוניות-יבוא פורד — אותה חברה שמנהלה בארץ עמד בראש המסע נגד קייזר-פרייזר.

★ ★ ★

האכיר והבתולה חסרת-הישע

כל אותה תקופה עלה בהדרגה כוכבו של סבת במערכת הארץ. שום כישלון עתונאי, שום הכחשה, שום הוכחה של אי-אמינות כתבותיו, לא הפריעה לקאריירה שלו. מה הסב לטבת את אמונו הבלתי-מסויג של שוקן? יש להשער לכך הסבר פסיכולוגי, בדומה להסבר ליחסו של בן-גוריון אל דיין ופרס. לשוקן, איש מבודד ומנותק מן החברה הישראלית, שגדל באווירה היהודית הגלותית בחוף-לארץ, יש הערצה תת-הכרתית לטיפוס הצבר הנראה כגאה, בלתי-מתוסבך, זקוף. אין הוא מבין את התסביכים ואי-הבטחון המסתתרים מאחורי החיצוניות השחצנית, הנוקשה, המבטלת את הנולת. לולא תופעה זו, אי-אפשר היה להסביר כיצד נגרר הארץ לאחד מבוינותיו הגדולים ביותר: עמדתו עמוס בן-גוריון.

כאשר אך החל העולם הנה בסירת-הגילויים הגדולה, ב-1955, אליה הצטרפה גם שורת המתנדבים, הבין סבת כי הנה הודמנותו הגדולה. מה יכול לסלול ביתר יעילות את הדרך בפני עתונאי צעיר, מאשר להגן בחירוף-נפש על בנו של ראש-המשלה, שהוא גם השליט הכליכול במשטרה, בן-הסותם של הרמטכ"ל משה דיין ומנהל משרד-הבטחון שמעון פרס? נערי-הזוהר של שוקן מצא סוף-סוף את החיבור אל נערי-הזוהר של ביגיי.

מאמריו של סבי סבת כבר הפכו חלק מן ההיסטוריה המשפטית. חמש שנים אחרי שנכתבו, זכו לציון חסרת-תקדים בישראל: הם גונו רשמית על-ידי בית-המשפט העליון של המדינה, שהתפנה להקדיש להם תשומת-לב מיוחדת. אולם כאשר נכתבו, נראו לרבים כתשובה ניצחת של איש-אמת למשמיצים ודוניים.

כתב מישהו, שזיהה את עצמו בשם "א. דון, צה"ל" במכתב שפורסם בגיליון הארץ מיום ה-13 במרס 1956:

"לגבי, ובזאת לגבי כלל הקוראים, הוכיח שוב עורך הארץ את ישרו ואומץ-לבו ... את נכונותו להילחם למען קצין-משטרה, שקצין זה אינו אלא קורבן להיסטריה המונית, שמלביה הם עתונים ואנשים חסונים של העולם היה ועורכיו. זכרם זו מחזקת את אמונם של הקוראים בערכו הרב של הארץ לקיומה של הדמוקרטיה הישראלית."

סבת עצמו הסביר לאחר מכן את מיבצעו בצבעים מלודרמטיים: "נולד בלבי הרושם שנגרם לעמוס בן-גוריון עוול, שמקפחים אותו בדברי שקר — ואולי דווקא משום אישיותו של אביו, ואולי דווקא משום כוונות פוליטיות. היה נראה לי שדווקא הוא, סגן המפקד החזק במעמדו כלפי חוק, הוא החלש והסובל. סיפורי רשמי אלה לעורך העתון, וממנו קיבלתי היתר ..."

במלים אחרות: האכיר ללא-החשון-ללא-דומי חש להצלת הבתולה חסרת-הישע. הוא לא הזכיר כי במאבק זה עמדו מאחוריו כל מחלקות מנגנון-החוקר, מכונית-התעמולה האוירה של מפא"י והמדינה, מלא עוצמתו של ראש-המשלה ונערי הזוהר שלו — וכי נגדו לא עמדו אלא הכוח הדל והמבודד של העולם הזה, וקומץ החובבים של שור תהמתנדבים.

★ ★ ★

"מוקצה מחמת מאום ... מופקר ..."

קוראי "הארץ" יכלו להשלות את עצמם כי שבתי סבת מגיש להם דו"ח אחראי של חקירה ארוכה וממושכת, בה בדק את פרטי-הפרטים של גילויי העולם הזה ושורת

בימים הראשונים של פרשת-לבון ניגש אחד מן המשתתפים החשובים של הארץ אל העורך, גרשום שוקן. "אני יודע מדוע אתה תומך בן-גוריון ובצעירים שלו", אמר ספק ברצינות, ספק בצחוק. "כי, בעצם, המשטר של בן-גוריון זהה בדיוק עם המשטר בהארץ: יש שליט אחד, וסביבו כמה נערי-זוהר!"

הקבלה זו עמוקה יותר מכפי שתיאר לעצמו אותו סופר. מה שקרה בתריסר השנים האחרונות במדינת ישראל, מצא לו חיקוי נאמן במה שקרה באותה עת במערכת הארץ. בראשית המסע, היה הארץ קולקטיב מבחינה רעיונית. השתתפו בו אנשים בעלי אישיות עצמאית ורמה מוסרית, כמו הד"ר משה קרן, שכתב את מרבית המאמרים הראשיים. שוקן עצמו היה אומנם הבעל והעורך, אחרי שקיבל את העתון כמתנה מאביו העשיר, אך כהיותו צעיר מעובדיו הבכירים והמכובדים, לא היתה לו דיעה יחידה — או אפילו מברעת. בהדרגה השתנה מצב זה. האישים בעלי הדיעה העצמית עזבו, נפטרו או נדחקו לפינה. שוקן נשאר שליט יחיד בהארץ, בכוח ובפועל. סביבו אסף צעירים שזה מקרוב באו, כמו ברוך בר ואברהם שחייצר, וידידים אישיים ממוצא גרמני, כמו הלטר ("פולס") גרוס. תגי ליתו החביבה ביותר היתה שבתי סבת. קבוצה זו, יחד עם מזכיר-המערכת פינקלשטיין, מהחה את "הנהלת המערכת". לשאר עובדי הארץ אין כל השפעה על קו העתון.

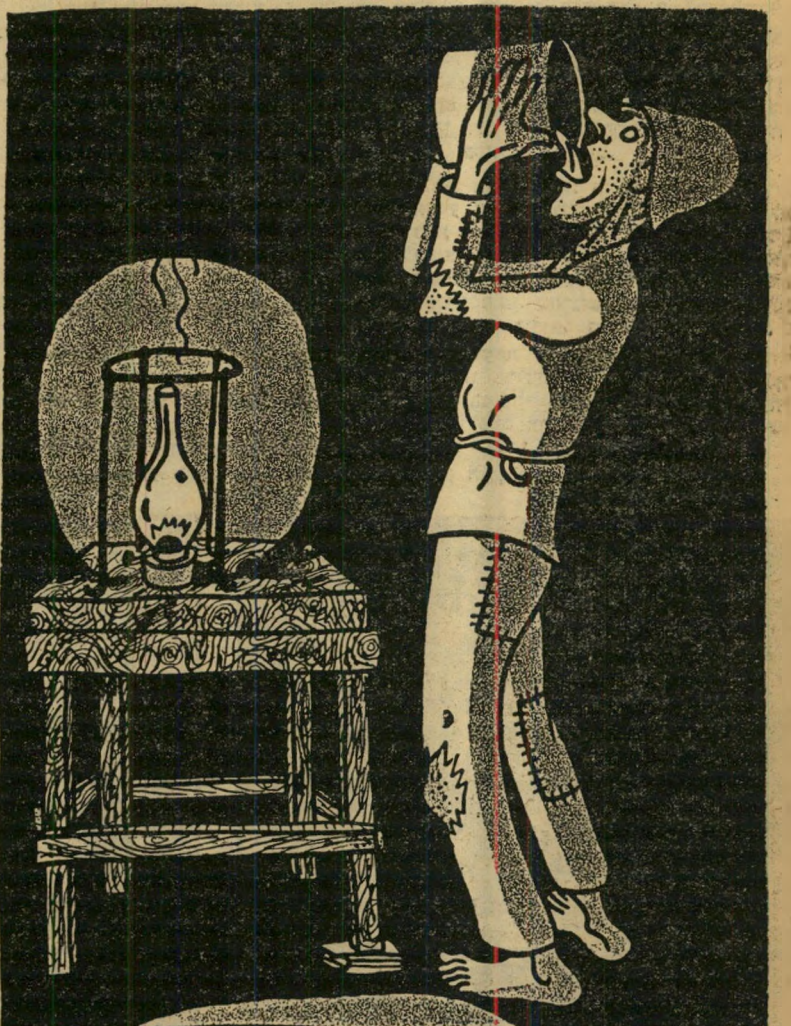
אולם גם הנהלת המערכת אינה קולקטיב של ממש. שוקן עצמו הוא הקובע היחיד. הדבר לא היה אסון. אילו היה שוקן אדם בעל דיעות מגובשות, השקפת-עולם יציבת ודיעה חזקה משלו. אולם שוקן נתון להשפעות חולפות, הסותרות לעיתים זו את זו. סימפאטיה אישית לסופר מסויים יכולה להכניס את הארץ כולו למסע לחיילולמות, על ענין שאיש לא שקל אותו מראש. ואילו קוראי הארץ, המדמים לעצמם כי לפנים עדיין במצב זה יכול איש כמו שבתי סבת לקבוע את מדיניות הארץ — כשם שאיש כמו שמעון פרס יכול לקבוע את מדיניות הארץ. וכשם שפרס סיבך את ישראל בהרפתקות צרפת, כך סיבך סבת את הארץ בשורה של הרפתקות פרטיות, אשר עמדתו בפרשת-לבון היתה רק האחרונה והמבעיתה שבהן.

★ ★ ★

המשפחה של שוי"טית

כשהגיע לעתון, לא חלם איש שבבתי סבת יגיע לעמדת-מפתח כזאת. היתה דרושה השפעתו של אריה גלבלום, שהיה אז סופר-כוכב של הארץ, כדי לשכנע את שוקן לקבל את סבת לעבודה. שוקן, הפועל לפי אימפולסים רגועים, קבע מיד כי הצעיר, שתהילתו עד אותו רגע היתה כתיבת מאמרים כמו "פומוראי ראשון", "שתי הלחיות של הרצל" בבמחנה, יכהן כסופר לעניינים מדיניים.

נסיון זה לא עלה יפה. כעבור חודשים אחדים רצה שוקן לפטר את סבת. אסון זה לעתידו של הארץ (ולעתידים של צעירי בן-גוריון) נמנע בקושי, הודות להתערבות ידיד. סבת חדל לכתוב על מדיניות, החל מתמחה בסליטונים. היה זה סוג מיוחד של פיליטונים: כי בהם עשה סבת את חשבונו עם העולם. המכנה המשותף לכולם: לעג ארסי, כימעט חולני, לאותה הסביבה בה גדל סבת עצמו, בימי נעוריו, ככנו של הג' משאית. הקצב,

נקמה אישית זאת היתה מטרתו של שבתי סבת, כאשר פירסם כמה מכתבותיו בהארץ. מכריו מצביעים על פיליטון, בו הוא משמיץ בגנות אדם הנושא את השם הדימוי קיצוצקי, שהוא חבר מרכז הקואופרציה, ואשר שמו ותפקידו דומים דמיון מפתיע לשמו של חבר הקואופרציה, יוסף קיציס. בציור שליטה, את הפיליטון, נראה קיצוצקי הניבזה גוזל חלב של תינוק חולה.